

mięci dokumentów archiwalnych i cenna odrobina humoru sprawiły, że ta część obrad była z pewnością najciekawsza. Nic więc dziwnego, że debaty trwały dłużej niż to pierwotnie planowano.

Należy życzyć sobie, by konferencje na takim poziomie odbywały się jak najczęściej. Efektem łódzkich obrad ma być praca zbiorowa dotycząca tytułowej postaci. Bez wątpienia będzie ona stanowiła cenny głos w dyskusji nad postacią Józefa Becka i ważną odpowiedź na wiele bezpodstawnych zarzutów publicystyki. Jakkolwiek nie będzie to łatwe, warto by rozważyć podjęcie starań o przetłumaczenie planowanej publikacji na język angielski. Jak słusznie zostało to zauważone podczas konferencji, w europejskiej nauce powszechne jest przeświadczenie, jakoby w ostatnich miesiącach przed wybuchem II wojny światowej Druga Rzeczpospolita prowadziła politykę zagraniczną w sposób awanturniczy, dlatego też umożliwienie zachodniemu czytelnikowi zapoznanie się z publikacją wybitnych polskich historyków pomogłoby w rozprawieniu się ze szkodliwymi dla sprawy polskiej mitami zachodniej historiografii.

BARTOSZ KACZOROWSKI
UNIwersytet Łódzki*

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.13.02.16>

**Sprawozdanie z konferencji naukowej
pt. *Legiony Polskie w okresie Wielkiej Wojny*,
Łódź, 22 października 2014 r.**

W dniu 22 października 2014 r., z okazji zbliżającej się 100. rocznicy powstania Legionów Polskich, jak również wybuchu I wojny światowej, w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja *Legiony Polskie w okresie Wielkiej Wojny*. Została ona zorganizowana przez władze Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Łodzi. Obrady rozpoczęły się punktualnie o godzinie 10.00. Otwarcia dokonała dyrektor Instytutu Historii, prof. nadzw. dr hab. Maria Nar-

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Powszechnej Najnowszej.

tonowicz-Kot. Pani Profesor w krótkiej przemowie powitała zgromadzonych gości, podkreślając znaczenie formacji legionowych dla odzyskania przez państwo polskie niepodległego bytu. Następnie dyrektor Instytutu Historii przekazała głos prof. nadzw. dr hab. Jolancie A. Daszyńskiej, prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Łodzi, która pełniła funkcję przewodniczącej obrad.

Po krótkim powitaniu gości, profesor Daszyńska przekazała głos pierwszemu z prelegentów, prof. nadzw. dr hab. Witoldowi Jarno, który wygłosił referat zatytułowany *Zarys organizacji i działalności I Brygady Legionów Polskich 1914–1918*. Referent w swoim wystąpieniu zapoznał słuchaczy z genezą wspomnianej jednostki, nawiązując do wymarszu I Kompanii Kadrowej z Krakowa, w nocy z 5 na 6 sierpnia 1914 r. Następnie profesor Jarno zarysował wczesne dzieje formacji legionowej, ukazując zarówno blaski w postaci udanej kampanii werbunkowej, jak i cienie, czyli nieudaną próbę wywołania powstania antyrosyjskiego, działalności tej formacji. W następnej kolejności referent, w sposób skrótowy, ze względu na ograniczenia czasowe wystąpienia, przedstawił dzieje 1 Pułku Legionów, szczególnie dużo miejsca poświęcając walkom prowadzonym przez tę formację na ziemi świętokrzyskiej i w regionie łódzkim. Kulminacyjnym momentem wystąpienia było zapoznanie słuchaczy z dziejami 1 Pułku Legionów w czasie bitwy pod Kostiuchnowką w lipcu 1916 r. Na zakończenie swojego wystąpienia referent przedstawił analizę problemu tzw. kryzysu przysięgowego, które to wydarzenie jest postrzegane w historiografii jako koniec dziejów I Brygady.

Następnie głos zabrał prof. nadzw. dr hab. Przemysław Waingertner, który zapoznał słuchaczy z tekstem zatytułowanym „*Wytrwać z bronią*”. *Wojenna epopeja „Żelaznej Brygady*”. Prelekcja ta była analizą dziejów II Brygady Legionów, zwanej „Żelazną Brygadą”. Rozpoczynając swoje wystąpienie prelegent podkreślił szczególny charakter II Brygady na tle innych formacji legionowych, wynikający między innymi z upatrywania duchowego przewodnika raczej w Józefie Hallerze niż w Komendancie Józefie Piłsudskim. Następnie prelegent przedstawił w kilku zdaniach okoliczności historyczne, w jakich doszło do powstania II Brygady. Jako protoplaści tej jednostki określone zostały: 2. i 3. pułk piechoty oraz 2. i 3. szwadron kawalerii. Omowiona została także problematyka tzw. ducha II Brygady, czyli odmiennego od innych tego typu formacji nastawienia żołnierzy II Brygady, ukształtowanego przez pozostawanie towarzyszami broni, ale przede wszystkim przez działania

edukacyjne prowadzone przez oficerów, czy wspólna ideologia wyrażona w hasle „trwania z bronią w ręku”. W następnej kolejności referent zapoznał słuchaczy ze szlakiem bojowym, który przeszła II Brygada Legionów. Profesor Waingertner szczególnie dużo miejsca poświęcił bitwie pod Rokitną, zwanej drugą Somosierrą, jak również starciu pod Kostiuchnówką. Dużą cześć wystąpienia stanowiło również zagadnienie reorganizacji II Brygady Legionów po rezygnacji Józefa Piłsudskiego z funkcji komendanta. Referent zauważył także, co również wyróżniało II Brygadę na tle innych formacji legionowych, że podczas kryzysu przysięgowego, duża cześć żołnierzy i oficerów nie odmówiła złożenia przysięgi na wierność cesarzowi. Na zakończenie swojej prelekcji profesor Waingertner wspominał o tych spośród legionistów II Brygady, którzy ponownie, zgodnie z hasłem „trwania z bronią”, stanęli w obronie ojczyzny w czasie II wojny światowej.

Następnie profesor Daszyńska przekazała głos doktor Marcie Walak, reprezentującej Uniwersytet Jana Kochanowskiego filię w Piotrkowie Trybunalskim. Przewodnicząca przedstawiła słuchaczom wystąpienie zatytułowane *Powstanie i szlak bojowy III Brygady Legionów Polskich*. Prelegentka w swoim referacie zmierzyła się z problematyką okoliczności powstania i szlaku bojowego wspomnianej w tytule jednostki, mocno akcentując fakt, iż powstała ona właśnie w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego. Potem referentka przedstawiła schemat, na którym opierała się organizacja III Brygady, zajęła się również przeanalizowaniem walk prowadzonych przez tę formację na terenie Lubelszczyzny. Doktor Walak mocno zaznaczyła fakt, że zgodnie z założeniami władz austriackich III Brygada miała być jednostką niepodatną na wpływy Józefa Piłsudskiego i jego otoczenia, jednak wbrew tym założeniom, podobnie jak legioniści I Brygady i część żołnierzy II Brygady, żołnierze walczący w szeregach III Brygady również odmówili złożenia przysięgi na wierność cesarzowi, co doprowadziło do ich internowania. Na zakończenie swego wystąpienia prelegentka opowiedziała słuchaczom o formalnym rozwiązaniu analizowanej przez nią formacji wojskowej w lipcu 1917 r.

Referat doktor Marty Walak zamykał pierwszą część konferencji. Przewodnicząca obrad, profesor Jolanta Daszyńska, zaprosiła więc zgromadzonych do wzięcia udziału w dyskusji. Uczestnicy spotkania kierowali swoje pytania głównie do profesorów Jarno i Waingertnera. Indagacje te sprowadzały się głównie do prośb o uszczegółowienie pewnych zagadnień, które w czasie wystąpień,

ze względu na ograniczenia czasowe, zostały jedynie zasygnalizowane. Po zakończeniu dyskusji prowadząca obrady zaprosiła zgromadzonych na przerwę kawową, w czasie której uczestnicy konferencji mogli w kularach kontynuować rozpoczęte na sali dyskusje.

Wznowienie obrad nastąpiło o godzinie 11.45, kiedy to profesor Daszyńska odczytała, ze względu na nieobecność prelegenta, referat prof. dr. hab. Marka Dutkiewicza, który podobnie jak dr Marta Walak reprezentował Uniwersytet Jana Kochanowskiego filię w Piotrkowie Trybunalskim. Przygotowany przez profesora referat nosił tytuł: *Służba zdrowia oddziałów strzeleckich-legionowych w działaniach między Krakowem a Kielcami w sierpniu 1914 roku*. Na początku wystąpienia zaprezentowany został ogólny schemat służb logistycznych działających w ramach formacji legionowych, podkreślono jednocześnie ich znaczenie dla funkcjonowania tychże jednostek. Następnie przedstawiona została geneza służb medycznych działających w ramach Legionów Polskich. W referacie zaznaczono, że służby medyczne powstawały równocześnie z werbunkiem rekrutów do formacji legionowych, jednak ich działanie przez długi czas było dalekie od doskonałości. Największymi problemami, z którymi musieli zmagać się lekarze i sanitariusze, były braki w dostawach zarówno leków, jak i środków opatrunkowych, niedostateczne przeszkolenie oraz fatalne warunki higieniczne panujące nie tylko w obozach wojskowych, ale także w lazaretach. Następnie zwrócono uwagę słuchaczy na problem nieznamomości regulaminów wojskowych przez służących w Legionach lekarzy i sanitariuszy, co powodowało szereg problemów, z których najistotniejszym była nieumiejętność korzystania z wojskowego sprzętu medycznego, nawet tak prostego w obsłudze jak opatrunki polowe. Na zakończenie referatu przedstawiono sytuację, jaka panowała w legionowych szpitalach polowych, gdzie warunki sanitarne były niemal tragiczne, co powodowało szerzenie się wśród chorych epidemii, zwłaszcza dyzenterii. W podsumowaniu referatu podkreślono fakt, iż mimo licznych mankamentów służby medyczne odegrały ogromną rolę nie tylko jako wsparcie dla formacji legionowych, ale przede wszystkim jako załączek wojskowej służby medycznej II Rzeczypospolitej.

Po odczytaniu wystąpienia profesora Dutkiewicza, przewodnicząca obrad przekazała głos doktorowi Tadeuszowi Bogaleckiemu, reprezentującemu WODN, który zaprezentował referat zatytułowany *Działalność instytucji i oddziałów Legionów Polskich w regionie*

łódzkim w latach 1914–1917. Prelegent rozpoczął od uwagi terminologicznej, zaznaczając że terminem „region łódzki” będzie posługiwał się w znaczeniu nadanym mu przez profesora Liszewskiego, czyli „obszar niemal tożsamy ze współczesnym województwem łódzkim”. Następnie zaznaczył, że, ze względu na ograniczony czas swojego wystąpienia, zasygnalizuje jedynie pewną problematykę, z którą słuchacze mogą zapoznać się szerzej sięgając po jego, niedawno wydaną, książkę. Referat prezentowany przez dr. Bogaleckiego był zatem, zdaniem samego prelegenta, jedynie pewną periodyzacją dziejów formacji legionowych na terenie województwa łódzkiego. Realizując to założenie, referent w swoim wystąpieniu podzielił dzieje Legionów Polskich na ziemi łódzkiej na cztery okresy, a charakterystyka każdego z nich stanowiła zasadniczą część wystąpienia. Kończąc prelekcję referent zdecydował się wskazać na najważniejsze tezy wystąpienia. Przede wszystkim podkreślił fakt, iż formacje legionowe, werbowane i utrzymywane na terenie regionu łódzkiego, miały stanowić ważną kartę przetargową w rozmowach nad późniejszą przynależnością terytorialną tych ziem. Jednakże, z powodu zastosowania przez Rosjan taktyki „walca parowego”, doszło do znacznego przesunięcia linii frontu i wspomniane ambitne plany nie mogły zostać w pełni zrealizowane. Prelegent podkreślił również, że to właśnie powiaty piotrkowski i nowogrodzki stały się matecznikiem późniejszej III Brygady Legionów, co – zdaniem dr. Bogaleckiego – nie jest faktem powszechnie znanym. Swoje wystąpienie prelegent zakończył cytatem zaczerpniętym z wypowiedzi Jana Pawła II, który w czasie spotkania oplatkowego z byłymi Legionistami 26 stycznia 1975, pokreślił rolę jaką ta formacja i tworzący ją ludzie odegrali w doniosłym dziele odzyskania przez Polskę niepodległości.

Referatem kończącym konferencję było wystąpienie magistra Bartosza Góreckiego z APŁ, zatytułowane *Próby stabilizacji rynku finansowego w Łodzi przez Komitet Giełdowy Łódzki w latach 1914–1918*. Prelekcja ta dzieliła się na dwie części, w pierwszej z nich magister Górecki zaznajomił słuchaczy z problematyką dotyczącą regulacji z zakresu prawa bankowego i finansowego obowiązującego w Łodzi w okresie I wojny światowej. Ta część, miała uzmysłowić słuchaczom w jakich warunkach prawno-gospodarczych działał Łódzki Komitet Giełdowy. Druga część wystąpienia stanowiła natomiast realizację problematyki zasygnalizowanej w tytule referatu. To właśnie w tej części prelegent ukazał słuchaczom, jak wyglądały relacje między ŁKG i ówczesnymi władzami miasta Ło-

dzi. Zaprezentował inicjatywy podejmowane przez Komitet w celu zabezpieczenia sytuacji finansowej zarówno przedsiębiorców, jak i zwykłych obywateli. Kończąc swoje wystąpienie magister Górecki zwrócił uwagę słuchaczy na problematykę strat natury finansowej, jakie zostały poniesienie przez osoby fizyczne i prawne z terenu miasta Łodzi w wyniku I wojny światowej oraz jak starano się przed nimi zabezpieczyć bądź łagodzić ich skutki.

Kiedy magister Górecki zakończył swoje wystąpienie, głos zabrała przewodnicząca obrad, profesor Jolanta Daszyńska. Pani Profesor zaprosiła uczestników obrad do dyskusji nad wygłoszonymi referatami. Pytania, podobnie jak w poprzedniej dyskusji, wiązały się głównie z prośbami o szersze opisanie pewnych zarysowanych jedynie problemów, na których pełniejsze omówienie zabrakło referentom czasu. Dyskusja musiała jednak zostać przerwana ze względu na ograniczenia czasowe. Przewodnicząca obrad podziękowała wszystkim uczestnikom konferencji na wzięcie udziału w obradach, a referentom za trud włożony w przygotowanie wystąpień. Profesor Daszyńska wyraziła również nadzieję, że rozpoczęta na konferencji dyskusja wokół problematyki dziejów Legionów Polskich, zaowocuje kolejnymi wydarzeniami naukowymi, służącymi upamiętnieniu tej istotnej dla historii Polski jednostki.

ANNA KOWALCZYK
UNIwersytet Łódzki*

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Stanisław Kościelkowski pamięci przywrócony*, Łódź, 14–15 listopada 2014 r.

Pod znamienym tytułem *Stanisław Kościelkowski pamięci przywrócony* w dniach 14–15 listopada 2014 r. odbyła się konferencja naukowa zorganizowana przez dr hab. Małgorzatę Dąbrowską (Katedra Historii Średniowiecznej UŁ), przy udziale Katedry

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej.